

NÄR HÄSTENS TID ÄR över

Få av oss har nog tankarna på livets slutskede när vi köper häst. Kanske slår vi tanken ifrån oss om den dyker upp – för inget gör väl så ont som att vara tvungen att ta bort sin älskade kamrat? När du ska avgöra hästens öde kommer svåra frågor: hur tar jag rätt beslut om liv och död? När allt är över, hur bearbetar jag sorgen? Följ med i en dykning i dom svåra frågorna.

TEXT OCH FOTO » JOSEFIN STRANG

Utanför Uppsala står ett snart 29-årigt korsningssto vid namn Sinceres Emma. Hennes tänder är slut, under täcket finns synliga revben och knotor. Samtidigt är Emma pigg, hon bufflar efter godis, röjer runt i hagen och bos-

sar med resten av flocken.

Annica Brink var tolv år gammal när hon fick Emma, deras vänskap är betydligt äldre än Annicas tvåbenta del av familjen. Att döpa den nu ettåriga dottern till Emma i mellannamn, var ett givet val.

Just nu måste Annica brottas med tuffa beslut om liv och död. För ungefär tre år sedan började Emmas ålder bli påtaglig i samband med att tänderna blev dåliga. Sedan dess har tänderna behandlats var tredje månad. Vid senaste besöket konstaterade veterinären

"Dom evigt gröna (här gula) ängarna" är hästarnas version av himlen. Troligen är den

knivigaste frågan för dom flesta hästägare; när ska vi skicka vår häst upp dit?

Rent juridiskt finns inga begränsningar när och av vilken orsak du väljer att avliva din häst.

– Annars vore det omöjligt med kött på middagsbordet. Men fråga dig själv "vad har jag för rätt att ta ett liv? säger Helena Röcklinsberg, universitetslektor i djuretik vid SLU.

"nu är det ingen idé att ni kommer in längre, du har gjort allt som kan göras". Risken för kolik är dessutom överhängande.

Efter 22 år tillsammans är det alltså snart tid att gå skilda vägar. Allt är klart: slaktbilen är kontaktad och beredd den dagen det är dags. Frågan är bara när. Veterinären har sagt "så länge hon inte faller ur mer", hästfolket säger "du ser när gnistan i ögonen försvinner".

– En sak har jag lovat: jag ska inte ha kvar henne för MIN skull. Men jag vill inte heller ta bort henne för att jag inte står ut med att hon ser ut som ett spjälstaket. Gamla människor blir också magra men mår väl med lite omsorg. Det är så omöjligt att veta hur hon mår. Om hon var apatisk eller halt vore det en annan sak... Jag önskar att hon kunde prata, säger Annica.

SVÅRT BESTÄMMA NÄR

Det är fruktansvärt svårt att fastslå när det är dags att ringa Det Där Samtalet.

» **En sak har jag lovat:** jag ska inte ha kvar henne **för MIN skull.** Men jag **vill inte heller ta bort henne** för att jag inte står ut med att hon **ser ut som ett spjälstaket** «

ANNICA BRINK

Sinceres Emma (f. 1985 e.

Sincere Brown-Marramas) var

24 år när hon och Annica gjorde

sin sista tävling tillsammans.

Två år senare började hon falla ur i hull.

– Jag vet inte hur många hästmänniskor jag visat upp Emma för och frågat "är jag hemsk som har kvar henne?". Veterinären tycker att hon kan finnas kvar så

länge hon verkar vara pigg som gårdshäst.

Annica försöker fodra upp henne så gott som det går. Om hon inte lagt på sig vikt alls till våren så

– Emma har en avkomma, det känns

bättre att ha något kvar efter henne

den dagen hon ska tas bort, säger Annica.

I och med att hon har quarter i sig har

Emma alltid varit en rund och muskulös häst.

Därför är det så svårt att se henne falla ur och bli kantig", säger Annica.

kommer Annica behöva ta beslutet.

– Emma är som en familjemedlem, jag har förberett mig i flera år för det här men kommer bli otroligt ledsen. Jag får trösta mig med att Emma har haft ett fantas-

FOTO » HENRIK GUDMUNDSSON

Petra Andersson är lektor i praktisk filosofi vid Göteborgs universitet, hästvård är ett särskilt intresse. Hon betecknar sig själv som "utpräglad hobbyryttare" sedan barndomen.

» Det är ju fruktansvärt, fruktansvärt svårt att veta när det är dags att ge upp. Din magkänsla säger inte så mycket om hur hästen mår, utan kanske mer om hur du känner dig «

PETRA ANDERSSON

tiskt liv och kommer dö som en gammal, gammal häst, säger Annica.

"MER PENSIONÄRSTILLVARO"

Petra Andersson är lektor i praktisk filosofi, hennes specialitet är hästvård. Hon önskar att fler hästägare var beredda att återgälda sin häst med en behaglig pensionärstillvaro, på samma sätt som vi bereder plats för människors ålderdom.

Petra använder en god väns citat som riktlinje: "Jag vill inte få ut det bästa ur hästen. Jag vill att hästen ska få ut det bästa av livet".

– Vi tillskriver hästen många roller genom dess liv, exempelvis tävlingshäst, läromästare eller avelssto. När hästen inte längre kan uppfylla dom rollerna kan den ändå vara en kompis eller familjemedlem. Kanske behöver vi se ett hästköp som en större grej, ett långt åtagande. Hästen kanske inte klarar av att göra piruetter längre, men kan ridas ut i skogen och må väl, säger Petra.

Det är knepigt att fastslå när handduken ska kastas in. Veterinärer är skyldiga att avliva hästen när den orsakas "otillbörligt lidande" eller när behandlingen blir för omfattande.

– Det är ju fruktansvärt, fruktansvärt svårt att veta när det är dags att ge upp. Din magkänsla säger inte så mycket om hur hästen mår, utan kanske mer om hur du

känner dig. Hästarna kan exempelvis dölja vissa svagheter som en del i flockbeteendet, dom kan ha det rätt uselt men verka pigga, säger Petra.

DITT ANSVAR

En förekommande invändning från människans sida är "ovilja att leka Gud". Men svaret är ja, du måste kliva in och ta ansvar.

– Grunden för hela etiken är att människan kan ta ansvar för våra handlingar, så är vi funtade. Hela sociala samspelet bygger på detta. I relationen till djur står vi i maktposition, vi sköter, föder och dödar dom, konstaterar Helena Röcklinsberg, universitetslektor i djuretik vid SLU.

Enligt Helena kan hästens försäkring ofta få en vägledande roll när avlivning kommer på tal. Där finns ofta en gräns för hur många behandlingsåtgärder som veterinären kan göra.

När frågan om liv och död helt ligger i hästägarens händer finns handfasta tips för att reda ut etikproblemen. Utgå från tre frågor: hur kommer hästen må, hur lång är konvalescensen och hur blir livet efteråt.

– Det viktigaste är att inte stressa, du kommer inte reda ut allt på en kväll. Det finns information och diskussionsgrupper på nätet. Det hjälper att prata med andra, hitta en person som är ärlig och påpekar när du tänker ologiskt

Enligt sorgeterapeuten Susanne Nilsson kan förlusten av en älskad häst jämföras med att förlora en nära anhörig.
– Riktlinjen för att trösta rätt är att tänka stort hjärta, stora öron men liten mun, säger hon.

Sanningar om SORG

- » **Bästa vännen.** Många har sitt husdjur som en allra bästa vän. Ibland följer vi dom från födseln till döden, precis som en nära anhörig. Därför upplever vi starka, smärtsamma känslor när vi förlorar dom.
- » **Svårt att släppa.** En varningssignal är när du har svårt att släppa taget och låter tankarna uppta din vakna tid. Om du känner dig sjuk, har svårt att sova och äta så kan det vara aktuellt att söka hjälp.
- » **Barns sorgarbete.** Sörjande barn bör få svar på sina frågor, men tänk på att svara på det dom faktiskt frågar. Prata när dom vill prata, var observant men tjata inte. Förlusten av ett djur kan väcka många andra känslor, om barnen upplevt tidigare förluster så kan reaktionen bli stark.

eller plötsligt byter spår, tipsar Helena.

OKEJ ATT AVLIVA FRISK HÄST?

Att vända på myntet skapar en brännande fråga. Är det okej att ta bort en frisk häst? Petras drömsvar är ett otvetydigt nej, på samma sätt som du inte avlivar friska barn.

– Det är aldrig rätt eller berömvärt att avliva en frisk häst, däremot är det intressant att diskutera varför situationen uppstår.

Petra berättar hur hon ibland läser på forum där en del människor tycks köpa billiga hästar på impuls och ser avlivning som en utväg. Dom har inte varit beredda på stora, men helt normala förändringar som kan ske i livet, exempelvis nytt jobb på annan ort, avslutade förhållanden eller plöts-

liga graviditeter.

– En ursäkt kan vara ”men när hästen är död känner den inget”. Men jag vill utgå från att ett gott liv är bättre än inget liv alls, säger Petra.

Både Petra och Helena är överens om att ”varför” är den viktiga grundfrågan att besvara om ett relativt friskt djur ska avlivas.

– Rent juridiskt finns inga begränsningar, annars vore det omöjligt med kött på middagsbordet. Men fråga dig själv ”vad har jag för rätt att ta ett liv?”. Kan-ske vill man inte sälja hästen i rädsla för att det nya hemmet inte blir tillräckligt bra, men varför ska du avliva bara för att du är miss-tänksam mot andra människor? Det är väldigt stora frågor som väcks, konstaterar Helena.

LURIG LIVVÄRDESFÖRSÄKRING

Det blir extra svårt att ta beslut om liv och död när det handlar om

Helena Röcklinsberg är universitetslektor i djuretik vid Sveriges lantbruksuniversitet. Hennes hästin-tresse har funnits med sedan barnsben.

Plötsligt är en älskad häst bara ett minne. Här Elinors saknade Sintra (f. 1998 e. Amiral-Indus).

hästar som ska fylla någon slags funktion. Typexempel är hästen som inte längre håller för tävlingsbanor, men kan må hur gott som helst som hobbyhäst.

– Visst, jag personligen vill ju

FOTO » ANDREAS ÅBERG

Susanne Nilsson är sorgterapeut. Sedan 2005 håller hon i kurser för sorgbearbetning men har naturligtvis även individuella klienter.

gärna se hästarna som en slags långtidskompanjon. Men vi vet att många ryttnare ser hästen som en fantastisk och underbar del av sporten och kanske inte så mycket mer än så. Jag förstår att det är svårt att hålla fast vid en pensionerad tävlingshäst som inte har full användbarhet utifrån ägarens ambitioner och kapacitet. Jag vet ju vad det kostar att hålla häst, säger Petra.

Ett annat fenomen som Petra funderat mycket kring är livförsäkringen. Det är möjligt att hästägaren tar andra beslut kring hästens liv och död när pengar kan finnas med i bilden.

– Livförsäkringar har höga premier där du i princip betalat värdet under sex år. Om hästen inte har livförsäkring är inte ägaren beroende av pengarna, vilket ökar makten för hästägaren, säger Petra.

”TOG DET JÄKLIGT HÅRT”

När alla tuffa beslut är tagna börjar nästa kapitel: **sorgen**.

Elinor Nyströms minns hur det kändes när hennes halvblodssto Sintra dog från en dag till en annan. Det som verkade vara en foderstrupsförstoppning utvecklades till svår kolik, vilket är en ödesdiger diagnos på en häst i Norrbotten. Det är 92 mil från Boden till närmsta klinik på svensk mark som buköppnar hästar.

Elinor slet hela natten men i gryningen gick det inte längre. Sintra vägrade gå, mulen blev kall, hon svajade i boxen och medan veterinären var på väg tänkte Elinor ”herregud, nu självdör hon”. Sedan var det över.

– Jag tog det jäkligt hårt. Jag bröt ihop där samma dag och grnade ur mig, det tog tid att bli

Så länge LEVER HALVBLOD

Ungefärliga siffror från en studie vid SLU visar att medellivslängden hos svenska varmblodshästar är 18 år för ston och 15 år för hingstar och valacker.

55 procent av utslagningarna beror på sjukdomar och olika skador i rörelseapparaten.

Att tänka skadeförebyggande är alltså det främsta sättet att ge din häst ett långt liv på.

samma positiva tjej igen. Jag hade haft Sintra sedan jag slutade rida ponny, hon var som en familjemedlem. Vi hade dessutom alldeles precis fått flyt i 1,30-klasserna.

Elinors Facebooksida svämmade över av styrkehälsningar.

– Hästintresset fick sig en rejäl törn. Jag bara släppte hästarna helt och hållet. Mamma trodde aldrig jag skulle få tillbaka intresset. Det tog ett halvår innan jag såg en tävlingsbana och tänkte ”nu vill jag vara med igen”, säger Elinor.

VANLIGT ATT TA AVSTÅND

Enligt sorgterapeuten Susanne Nilsson är det här en vanlig reaktion: associationerna kan skapa starka känslor. Det viktiga är att inte lägga locket på och försöka förtränga sorgen på det sättet.

– Att bearbeta sorg börjar med att sätta ord på dom känslor och tankar du har till det du förlorat. Gå igenom relationen, vad har hänt, vad är positivt och negativt, vad vill du tacka för, vad ska förlätas? Det är viktigt att låta sorgen finnas. Det är också viktigt att ha en bra lyssnare med stort hjärta som inte dömer dom konstiga, olo-

giska känslorna som kan komma upp, säger Susanne.

UNDBIK TRÖSTKLYSCHOR

Det finns en rad klyschor som inte ska användas vid en förlust: det går över, var inte ledsen, tänk inte på det, andra har det värre, det är bara ett djur...

Susanne menar att förlusten av en älskad häst kan jämföras med att förlora en nära anhörig. Riktlinjen för att trösta rätt är att tänka stort hjärta, stora öron men liten mun.

Avslutningsvis har Susanne

» Att bearbeta sorg **börjar med att sätta ord** på dom känslor och tankar du har **till det du förlorat.**

Gå igenom relationen, **vad har hänt**, vad är positivt och negativt, **vad vill du tacka för**, vad ska förlåtas?

Det är viktigt att **låta sorgen finnas** «

SUSANNE NILSSON

ett tips för den som får det tuffa uppdraget att trösta ett barn. Först och främst: undvik nyss nämnda, tröstlösa klyschor. Det är viktigt att vuxna vågar visa känslor så barnen blir trygga i att göra densamma.

– Anledningen till att det är så svårt att trösta barnen är att deras smärta gör så ont i oss själva. Du behöver inte säga för mycket, se till att finnas där, erbjuda en kram eller låt barnen rita och skriva brev till sina djur. Barnen måste få uttrycka vad dom känner och tänker. Det som förlorats kan inte ersättas, avslutar Susanne. 🐾

THE STYLE OF COMFORT

CATAGO Firenze ridbyxa

Elegant ridbyxa med bra passform i innovativt material. Materialet känns som en smidig extra hud, som är andbar och ger en optimal komfort. Materialet har fått toppresultat i test för både slitstyrka, antipeeling och stretch. Antislip i midjan hindrar tävlingsskjortan att glida upp. Byxan är helskodd med elastiskt skinn. Stl.: 72-92

Rek. Förs.pris sek **1139,-**

CATAGO
EQUESTRIAN